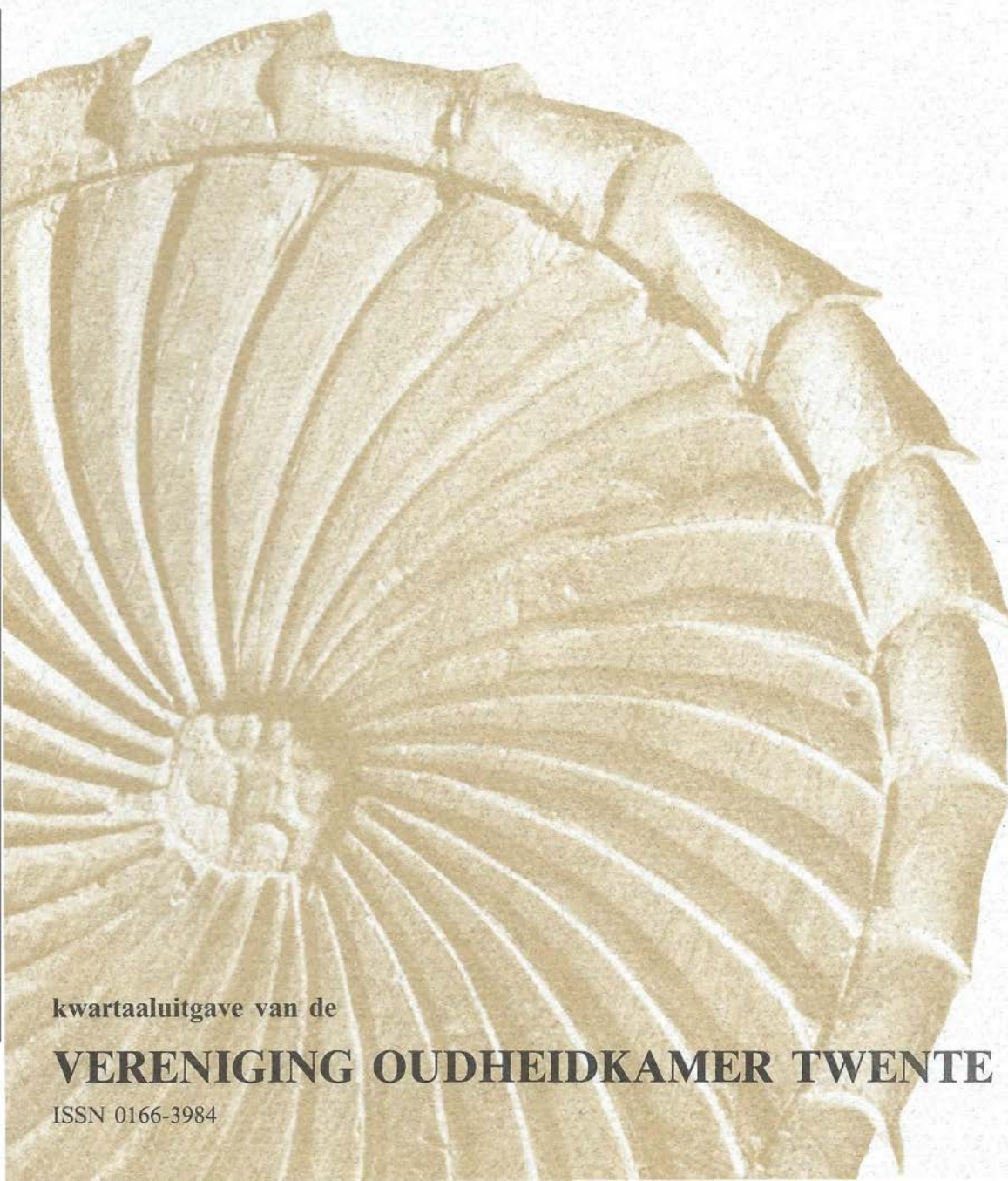

't inschrien

tweëntwintigste jaargang nr. 2, april 1990

kwartaaluitgave van de

VERENIGING OUDHEIDKAMER TWENTE

ISSN 0166-3984

't inschrien

Een Inschrien is een vakje in de tuugkist waarin waardevolle zaken werden bewaard.

Copij zenden aan

M. Paskamp-van Santen, Vleerhoeksweg 13, 7663 TK Mander. Tel. 05418-470

Redactie: A.J. Brunt, Delden

A. Buter, Neede

H.H. Hagens, Almelo

H.A. Kleerebezem, Borne

J.J.H. Meijer, Hengelo

A.L.A. Wevers, Enschede

M. Paskamp-van Santen, Mander, eindredacteur

Administratie:

't Inschrien, p/a Rijksmuseum Twenthe

Lasondersingel 129, 7514 BP Enschede

Postrekening nr. 832196 t.n.v. de penningmeester v.d. Oudheidkamer Twente

Bank: Algemene Bank Nederland N.V., Enschede rek. nr. 59.27.45.651

Abonnementsprijs *f* 15, – per jaar

Losse nummers *f* 5, – (exclusief portokosten).

Uitgave van de Vereniging Oudheidkamer Twente

Overname van de inhoud, in welke vorm dan ook, is niet toegestaan zonder schriftelijke toestemming van de redactie.

De jachtpalen van Twickel

Het jachtgebied van de Havezate Twickel bestaat uit vele hectaren akker- en weidegrond afgewisseld door grote bospercelen, waar sinds eeuwen de jacht wordt uitgeoefend.

Weinigen zullen de grote robuuste uit Bentheimer zandsteen vervaardigde jachtpalen kennen, die na de Franse overheersing (1815) werden geplaatst om het jachtgebied af te bakenen.

Van de ruim 180 geplaatste jachtpalen zijn er maar 24 overgebleven als stille getuigen van een wat het jachtrecht betreft roerige tijd.

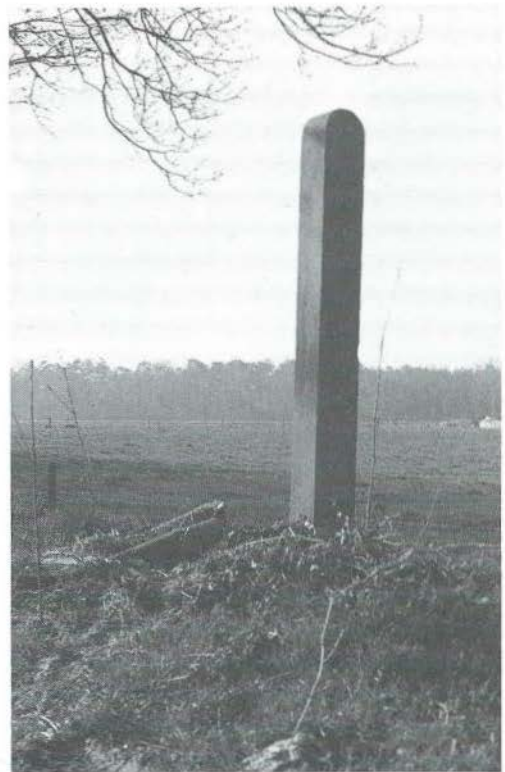
Aangenomen mag worden dat de vrije wildoccupatie in de eerste eeuwen van onze jaartelling overal van toepassing is geweest ¹⁾. Allengs werd de jacht in hoofdzaak beoefend door de welgestelden, die vooral gezocht moesten worden onder de grootgrondbezitters. Toen zij probeerden het alleenrecht van de jacht te verkrijgen, stuitten zij op grote tegenstand bij de burgerij, die zich in haar rechten beknot zag.

Langzamerhand ging het jachtrecht van de grootgrondbezitters over in een heerlijk recht, een recht van de heer der heerlijkheid. Deze jaagde niet alleen op zijn eigen gronden, doch ook op die van anderen welke binnen zijn machtssfeer lagen. Zo ontstonden rond de vele heerlijkheden en havezaten uitgestrekte wildbanen en waranden, waar de jacht aan anderen dan de heer verboden was.

Vanaf 1795, na de komst van de Fransen, gold in ons land het jachtrecht als gevolg van grondeigendom. Na het vertrek van de Fransen, in 1815, werden de 'heerlijke jachtrechten' weer in ere hersteld. Alle eigenaren van heerlijke rechten, riddershofsteden en havezaten moesten hun

recht kunnen staven, alvorens zij hun gebied mochten afpalen. Deden zij dat niet, dan konden ook andere jachtgerechtigden op hun gebied jagen.

In 1815 vond de registratie plaats van de eigen jacht van de havezaten Twickel, Dubbeling en Weldam. De toenmalige eigenares van Twickel, M.C. Gravin van Wassenaer Obdam, stelde met haar rentmeester W. Mellink een lijst samen van de plekken, in de Esch, Azelo, Buren en Oele, waar jachtpalen dienden te worden geplaatst. De lijst vermeldt 109 palen ²⁾. In 1817 werd het jachtgebied met 62 palen uitgebreid.

Afb. 1. Fier staat de jachtpaal op wacht

Uitgangspunt bij het bepalen van de grenzen van het jachtgebied was de 'Deductie van d'aloude regten' van Twickel uit 1791.

Deze 'Deductie van d'aloude regten' is door Adolph Hendrik Baron van Raesfelt, landdrost van Twente, gedictieerd aan zijn dochter en bewijst dat reeds lang vóór het jaar 1681 'de tijdelijke heeren bezitters der riddermatige Havezathe Twickel dat recht van vryeinge of jus excludendi omentrent de jacht' hebben uitgeoefend.

De bescherming van de aloude kring en limieten is vastgesteld volgens onderstaande ligger ³⁾:

'Van de privatieve jacht tot dit huis behorende, is de bepaeling aldus, van de ley of beekien dat teegen 't huis van de Schilte in den graeven van den dyck loop, door het Lusse goor, door de Brughen van Ruell en Hengeller dijcken, en so voort langs de Euller kant, buiten om 't Morsse goor, en door de leege landen die

an den Mors legen, gehoorende by Hoyerinck, en zo buiten om de Euller Bracken, tussen deselve, en Avesten en Vorgers erven, (dogh die van d'Oldemeule, mogen de bracken mede bejaegen, maer niet verder westwaerts nae 't Vlier), vorders van 't eynde van Vorgerslant gaet het westwaerts buiten om het Nye lant na de sijt van beckum en Bentel an, en daer langs de beeke en Ackerhuislant, en so recht op de twee hiligen boomen, an Sae tinck, daer nu een toeslach gemakt is, van daer buiten om Ottenhofs maete, het Westerholt, en Dashaer heen, op de Laeck steen by Goor Claes huis, die Deldener en Aeseler marckt scheidet, van daer langs Dubbelincks lant, door de weyde landen, scheidende Deldener en Aeseler mercke en so op de landt weer, die Delden en Senderen scheidt, en continueert tot an de Schiltdijck, en vervolgens an de waeterleydinge, daer eerst is van begonnen'.

Afb. 2. Een aantal opgeslagen jachtpalen bij Twickel

Afb. 3. Wildbaan Twickel in de winter, Buijsant 1794 (coll. Huis-archief Twickel).

De Twickelse jachtpalen van zandsteen uit de Bentheimer- en Gildehauser groeven, hebben een afmeting van 8 bij 10 duim en zijn 12 voet hoog. Ze staan 8 voet boven het maaiveld.

Het transport en later het plaatsen werd veelal verzorgd door de pachtboeren van Twickel. Hun loon werd dan in mindering gebracht op de pacht som ⁴.

De heerlijke jachtrechten werden met de jachtwet van 2 juli 1923 afgeschaft. Als gevolg hiervan verloren ook de jachtpalen hun functie. In 1974 waren nog 36 palen in het jachtveld van Twickel aan te wijzen. Nu, 1990, zijn het er nog maar 24. Veel palen zijn bij wegverbeteringen argeloos aan de kant geschoven en onder het maaiveld verdwenen.

De laatste jaren worden in de weg staande palen tijdig door medewerkers van de Stichting Twickel opgehaald en opgeslagen. Herplaatsing zal nog dit jaar geschieden.

Op de 24 nog in het veld staande jachtpalen moeten we zuinig zijn. Ze staan er als kleine monumentjes in het Twickellandschap.

Hebben we het in 1959 niet zelf aan de Vrouwe van Twickel gevraagd?

*Versta uw historie,
Bewaar uw glorie
Delden ontwikkel,
Laat Twickel, Twickel*

H.A. Kleerebezem

Noten:

- 1) J. Kusters, Enige mededeelingen over Oud-Nederlandsch Jachtrecht 1910, hoofdstuk 1.
- 2) Huisarchief Twickel, map Jachtzaken.
- 3) Idem.
- 4) Huisarchief Twickel, journalen 1815-1880.

Bron:

Het jachtgebied rond huize Twickel in 'Verslagen en Mededeelingen Overijsselsch Regt en Geschiedenis', 1975 p. 135-162.

Ree als relatiegeschenk

Jagers uit Enschede vingen in 1604 'een wildt Ree in hun panden(= netten)'.

Ze hadden graag een wild zwijn gevangen, maar dat was door de netten héén gegaan en hun ontglipt.

Burgemeesters, Schepenen en Raad zonden de wildbuit naar hun collega's in de appellant-stad Deventer. Daar werd vaak de Landdag gehouden en Deventer had er een stem in de vergadering, waar de Enschedeërs op appelleerden. Ze deden er een brief bij. En die bleef langer bewaard dan het gebräad!

We lazen hem nog eens in 'De Oude Tijd' (op blz. 347), door Jan ter Gouw en anderen, in de bibliotheek van de Oudheidkamer 'Twente':

Den Edelen, Ehrenvesten, Hooghgeleerden Hooghwijsen ende seer discreeten Heeren Burgemeistern, Schepenen ende Raadt der **stadt Deventer**, unsen veelgunstigen Appellants Heeren ende goede Vrienden.

Uwe Eedele sullen wij (naest dienstlicke eerbiedinge) onvermelt niet laeten, hoe dat wij gisteren Maandach hebben laeten jaagen.

So heeft ons 't gluck **een wildt Ree** in den panden gekeert; hadden gehoopt, wij wolen **een Wildt swijn** bekomen hebben, 't welck uns door de panden héén gegaan is.

Als schicken wij uw Edele bij tegenwoordigen dat selvige gevangene wild: Vriendelick versoeckende Uw Edele dat selvige in danck accepteren willen;

Indien wij meerder oft beeter gevangen

hadden, souden wij Uw Edele oock beeter versien hebben.

Godt bevohlen; Datum Enschede, den 14 Februarij Anno 1604

Uw Edele ende Hoghwijsse veelgunstige goede Vrienden:
**Burgemeisteren, Schepenen
en Raadt der Stad Enschede.**

Geheel zonder baatzucht was dit relatiegeschenk natuurlijk niet: Een eeuw later zet de stad van 'Enschede' in een deductie uiteen, 'dat deselve Stadt tot die Jacht berechtigt is, ende daerom van rechtswegen daer bij behoort gemaintineerd te worden'.

Dit is het titelvignet van de Deductie, gedrukt tot Deventer bij de Wed. van Enoch de Vries, ordinaris Stadt-drukkersse. 1708
(Uit de Bibliotheek van de Oudheidkamer 'Twente':)

D. Taat

Over markescheidingen

In onze dagen is practisch iedereen vertrouwd met de kadastrale registratie van onroerende goederen. Elk stuk grond, al dan niet met een opstal erop, heeft een eigen sectie- en perceelsnummer en de grootte, de vorm en ligging zijn door de landmeetkundige dienst precies opgemeten en vastgelegd. Het is eigenlijk verwonderlijk dat pas in de Franse tijd of beter pas ernà, de kadastrale gegevens voor een betere omschrijving gingen zorgen. De omschrijvingen van vóór die periode hebben vaak tot verwarring en misverstanden geleid, waarvan dan ook vele voorbeelden zijn te vinden in gerichtspothocollen, markeboeken, aangiften van de 50e penning etc. De omschrijvingen van een bepaalde locatie werden veelal ontleend aan plaatselijke markante of bekende punten, zoals stenen, palen, bomen, schoorstenen, akkers, weiden, beken.

Toch heeft de beschrijving van een onroerend goed d.m.v. de locale gesteldheid zich vele eeuwen lang kunnen handhaven, wat vermoedelijk mogelijk was omdat de bevolkingsdichtheid gering was, er een overmaat aan onontgonnen grond bestond en het markesysteem slechts rechten toekende aan enkelen. Daarnaast waren de boerenbedrijven veelal klein in vergelijking met onze tijd, zodat bureu nauwelijks als concurrent konden worden gezien en nieuw te ontginnen grond (aan-gravingen) geen wezenlijke bedreiging vormde voor andere markegenoten (binnen de grenzen die de markerechten toestonden).

Wel ontstonden er problemen als bepaalde grond aan iemand of een instantie werd toegerekend, terwijl anderen of een andere instantie daar eveneens rechten op meende te kunnen doen gelden. Dat kon dan tot ingewikkelde en langdurige

procedures aanleiding geven, waarvan vele voorbeelden bekend zijn.

Een fraai voorbeeld van zo'n markescheidingsprocedure betreffende een bepaald erf, vinden we in het markeboek van Woolde en Oele Woolderzijde¹).

Tijdens de holtink van 10 augustus 1810 wordt genotuleerd dat er al sedert vele jaren "quastie en dispuut is geweest of de alhier wonende Albert Feubeler tot de marke Woolde of de marke Oele Woolderzijde behoort". Er blijkt (weer) een verschil van mening te bestaan over de aldaar gelegen markescheiding, welk meningsverschil in der minne diende te worden opgelost. Er werd besloten dat beide marken bewijsstukken zullen verzamelen, ten einde een wettig bewijs te verkrijgen in welke van de twee marken genoemde Albert Feubeler woonde. Ook de vergadering van 16 juni 1810 had datzelfde probleem reeds aan de orde gesteld, waarbij toen genoemd werd de "markenkotten Feubeler, nu Bernardus Welberg".

Dat de vlam goed in de pan sloeg moeten we begrijpen uit de notulen van de holtink van 22 januari 1819 van de marke Oele Woolderzijde. Daar bleek n.l. dat de goedsheren en eigengeërfden van de marke Woolde, de markecotten Fabeler wederrechterlijk zouden hebben verkocht. Kennelijk claimde Woolde een schuld op genoemde kotte, want er was sprake van een publieke verkoop door Woolde van 'den Fabeler', aan Oele behorende.

Alle gepaste middelen zullen worden aangewend om deze wederrechterlijke aandranging aan de bezittingen van Oele ongedaan te maken.

In november 1819 gaat dan het verzoek uit om tot een gemeenschappelijke vergadering te komen met vertegenwoordigers van Woolde en Oele. Gevraagd werd om

aangewezen of op eniger vaste gronden door gene der partijen is kunnen aangewezen worden en gene markepalen of stenen bestaan die een scheiding tussen Oele en Woolde aanduiden en tot nu toe niet die noodzakelijkheid heeft bestaan die scheiding punctueel te bepalen - hebben ook de gezamenlijke markten zulk ene scheiding tot nu toe nog niet geëffectueerd. Als hebbende hunne heide en wei-de tot nu toe door elkander en mandelig gehad en de betaling der grondbelasting na ene zeer onwisse dag onderling gemaakte schikking tot nu toe is geschied. Maar nu echter alle ongewisheid in deze door de meting van het kadaster moet ophouden en alle dommen moeten worden bepaald..."

Hengelo 7 Februari 1822

In dezelfde Grensregeling vinden we op 9 juli 1830 een aanvulling op de marke-scheiding tussen Woolde en Oele. "... ten opzichte van de kwestieuze punten tussen Oele en Woolde wordt bepaald dat:

Een steen liggende op de grensscheiding tussen de gemeente Hengelo en die van Lonneker en wel ten westen van het Stroothuis, van welk punt de rechte linie is aangewezen op ene gegraven kuil gelegen circa 60 ellen van de zuid-oostelijke hoek van een kamp behorende bij het erve de Watertorf genaamd en wel in ene zuid-westelijke richting, van dezelve verder in ene rigte liene op een punt bepaald door ene houten marktepaal, staande op de scheiding van de gemeente Ambt Delden en die van Hengelo in ene zuid-westelijke richting na het Morsink Goor aan de oostzijde van de Oelerbeek.

Verklarende verder dat deze scheiding in geval van onderlinge schikking te allen tijde zal worden erkend. Hengelo 9 Juli 1930".

In dezelfde scheidingsafspraak komt dan ook de Fabelen Kotten ter sprake. Op 14 juli 1830 komen de gecomiteerden van Oele en Woolde tot een vergelijk. Ze constateren dat:

1. de Fabelen kotten is gelegen nabij het

erve Egberink in de buurschap Oele Woolderzijde.

2. In een register van aangemaakte gronden in het gerichte van Delden van 26 augustus 1749 over de periode 1682 tot 1749, de Fabelers Kotte voorkomt onder de boerschap Oele Woolderzijde.

3. In de registers van vuursteden, hoornbeesten e.a. belastingen voor 1795 blijkt dat de Fabeler Kotten daarin altijd tot de marke Oele hebben behoord.

4. De bewijzen die door de marke Woolde werden ingebracht alle op presumpcie (veronderstelling) hebben berust, maar geen plausibele gronden bevatten.

De gecomiteerden concluderen derhalve dat de Fabeler Kotten tot de marke Oele behoort.

De bewijsvoering over de toedeling van de Fabeler hut is exemplarisch voor vele geschillen in de tijd van de markeverdeling na de Franse tijd. Daarnaast valt het op dat er soms sprake is van hut of cotte, maar ook wel cotten, d.w.z. méér dan één. Dat maakt het probleem zeker ingewikkelder, temeer als later alle opstallen verdwenen zijn.

Overigens is er b.v. in 1746 sprake van de 'beide Fabelers plaetsen'. In dat jaar heeft Isabella Maria Besse, douairière van Munchausen geboren Sweerts de Landas, vrouwe van de Oldemeule (en haar drie kinderen George Jacob, Elisabeth Judit en Theodora Augusta) een schuld van f 7.000,-, waarvoor ze o.a. als onderpand stelde een aantal allodiale goederen waaronder de beide Fabeler plaetsen, gelegen in de boerschap Oele³).

Vroeger maakte men zich weinig zorgen over toedeling of het al of niet behoren tot een bepaalde marke (... tot nu toe die noodzakelijkheid niet heeft bestaan...), maar zodra het 'behoren bij' geld gaat

Twentse vrouwen in onze geschiedenis

Vanwege de toenemende belangstelling voor de rol van de vrouw in onze huidige samenleving is er tevens sprake van een groei van de belangstelling voor de rol die de vrouw in het algemeen heeft vervuld in de achter ons liggende eeuwen.

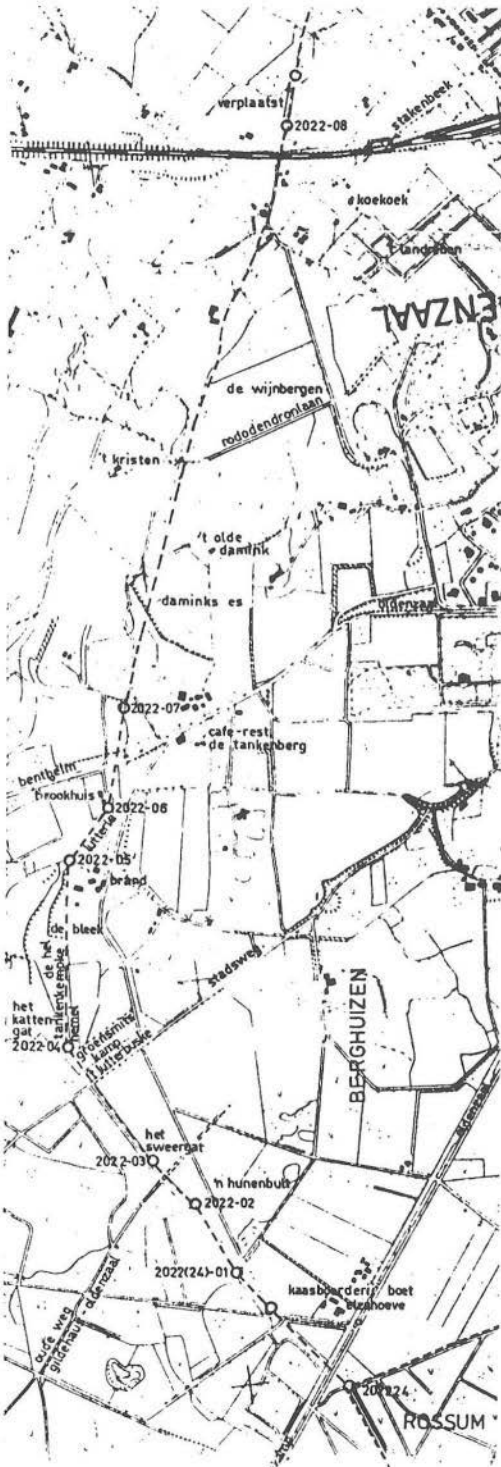
De Cursuscommissie van de Oudheidkamer 'Twente' wil in de toekomst graag een cursus aan dit onderwerp gaan wijden, toegespitst op vrouwen uit onze Twentse geschiedenis.

Op dit moment bestaat er geen groot inzicht in dit onderwerp en willen we succesvol een cursus kunnen inrichten, dan zal er van dit onderwerp, van deze vrouwen, eerst studie gemaakt moeten worden. Om maar enkele voorbeelden te noemen: de laatste barones van Twickel en haar invloed op het voortbestaan van dit cultuurgoed, Aleida Leurink en haar invloed als domineesvrouw in de Losserse samenleving, een vrouw uit de textielarbeiderskringen en haar invloed op verbreding van de maatschappelijke positie van het arbeidersgezin, vrouwen in het Twentse verzet etc, etc.

We willen trachten een studiegroepje te installeren dat, gesteund door faciliteiten van de Oudheidkamer 'Twente', dit onderwerp ter hand wil nemen.

Belangstellenden kunnen contact leggen met ondergetekende.

J.J.H. Meijer
Olde Meulenweg 2
7554 RL Oele
Tel. 074-912851

Jaarverslag over 1989 van de Afdeling Archeologie- Oudheidkamer 'Twente'

Schenkingen:

- van de Heer B. Groenewoudt uit Deventer diverse vondstgroepjes uit West-Twente, o.a. scherven van een germaanse nederzetting uit Enter.
- van het Drents Museum te Assen (collectie J. v.d. Kley) een complex Mesolithische vuursteen uit Herike, gem. Markelo.
- van de heer W. Nijland uit Bentelo een complex kogelpotscherven uit de 11/12e eeuw, gevonden te Holten.
- van de Archeologische Werkgemeenschap Nederland (A.W.N.), afd. Twente de vondsten uit een bijzonder interessant graf van omstreeks 800 A.D., gevonden te Borne.
- van de A.W.N., afd. Twente een karolingisch houten emmertje, gevonden in een waterput te Borne.

Bruikleen:

- van de Heer J. Barink uit Haaksbergen scherven van een late Bronstijd nederzetting (+ enkele neolithische vondsten), gevonden te Buurse, gem. Haaksbergen, alsmede enkele aanvullingen van de A.W.N., afd. Twente.

Aankopen:

- een bronzen kokerbijl uit de late Bronstijd, gevonden te Rijssen.

Veldactiviteiten

(uitgevoerd namens de R.O.B. te Amersfoort door dr. A.D. Verlinde)

Almelo

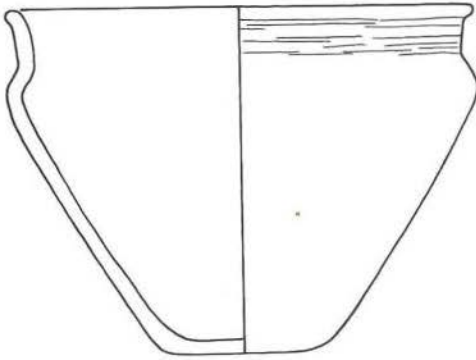
F. Hilgen vond in een grintstort bij de zandwinningsplas in de Leemslagen één of twee middenpaleolithische artefacten. Zij zijn van onbekende diepte opgezogen uit een laag terrein, dat ca 2 km ten oosten van de stuwwal van Wierden is gelegen.

Het ene artefact is een fraaie dubbele schaaf op een brede klingachtige afslag, lengte 71 mm. De andere vondst is een twijfelachtig artefact; het betreft een vorstspijltstuk van een rolsteen, die aan één zijde mogelijk tot een krabber is bijgeretoucheerd. Beide stukken bezitten kleuren glanspatina. Melder: D. Schlüter.

Borne

1. Eind 1988 werd een deel van een inheems-romeinse nederzetting opgegraven op de Zuidesch. Zie jaarverslag ROB 1988, p. 52. Daar werd de vondst van scherven vermeld, die verschaald leken te zijn met een kalkachtige substantie. Inmiddels heeft H. Kars van de ROB deze verschraling kunnen determineren als **beengruis**. Bovendien bleek na reiniging en bestudering van de scherven, dat ca. 1 procent van het schervenmateriaal op deze wijze verschaald was. Het betrof dus geen éénmalige, uitzonderlijke handeling in deze nederzetting (of elders). In Overijssel hebben wij het in Dalfsen éénmaal eerder waargenomen. Het is (optisch) niet vast te stellen, of het fijne beengruis van dierlijke of menselijke oorsprong is. Het is wel te verwachten, maar niet aan te tonen, dat de verschraling van reeds verbrand, dus bros been is gemaakt. Het is dus op voorhand niet uit te sluiten, dat men menselijke crematie als verschralingmiddel heeft gebruikt.

2. In het uiterste noordwesten van Borne werd het industrie-terrein wederom uitgebreid ten koste van de Zenderse es. Onder het afgegraven esdek vond bovengetekende IJzertijdscherfjes, ten dele in kuilen. J. van Nuenen vond de volgende dag iets verderop een groep scherven, waarvan enkele versierd waren, uit de midden

Afb. 1. Borne-Zuides. Inheemse situla uit germaanse nederzetting. Pothoogte: 9 cm.

en late Bronstijd. De vindplaats ligt vlakbij de waarnemingsplek, vermeld in het Jaarverslag ROB 1987, p. 115.

Delden

Op verzoek van de Stichting Behoud Delden verstrekte de gemeente Stad Delden de financiële ruimte voor een ééndaags onderzoek op een bouwterrein aan de Noordwal. De opgraving werd uitgevoerd door de R.O.B., de Stichting Behoud Delden (i.c. dhr. D. Lohuis) en de A.W.N., afd. Twente op 26-9-1989. A. Weegerink van de Coin Hunters assisteerde met een metaaldetector.

De bijna oost-west georiënteerde opgravingsgleuf voor de verkrijging van een dwarsprofiel werd uitgezet dwars op de Noordwal naast nr. 82. De sleuf lag ca 50 m ten noorden van de voormalige Goorse poort in de Langestraat, en wel in het gedeelte van de gracht, dat in 1864, waarschijnlijk met vuile stadsgrond werd gedempt. Het overgrote deel van de stadsgracht is echter pas in 1893 gedempt met grond van Twickel, dus uit het landelijk gebied (informatie H.J. Krooshoop). De gracht bleek in de opgraving slechts 15 m breed te zijn en 3,5 - 4 m diep. De geringe breedte van de stadsgracht wekt enige verbazing, omdat de 'standaard'-doorsnede van de (binnen)grachten om de kleine twentse steden ca 20 m bleek te zijn, zoals in Enschede en Ootmarsum, maar 17 m te Goor. In overeenstemming

met de kaart van Jacob van Deventer (ca 1560) lag het binnentalud van de Deldense gracht 5 m buiten de rooilijn van de Noordwal.

De grachtvulling bestond conform de historische gegevens uit vuile grond met wat bouwpuin en 19e eeuwse vondsten, alsmede enkele oudere scherven.

In deze 19e eeuwse vullaag was de wijze van opvulling van de gracht nauwelijks waarneembaar. Slechts een zeer klein deel van de grachtvulling bestond uit oudere vrij schone grond, waarin enkele 15e eeuwse scherven lagen. De gracht bezat geen modderlaag op de bodem. De grachtbodem lag op ca 16,5 m NAP. De insteek van de gracht was zowel aan de buiten- als binnenzijde vrij steil. Net als bij de stadsgracht van Goor (het Schild) bezat de Deldense gracht aan de binnenzijde een beschoeiing van aangepunte palen met planken ertussen, aan de buitenzijde ontbrak een beschoeiing. Omdat diverse profielen in de 2 m brede opgravingsgleuf nogal snel zijn ingestort, heeft de bestudering ervan niet overal voldoende tijd gekregen.

De gracht is ingegraven in een kleiige ondergrond. Op 2 m diepte en dieper lag Tertiaire groene zandhoudende klei, erboven eenzelfde soort kleilaag, maar bruin-grijs van kleur met vrij veel oer, terwijl de bovenste meter een zandige samenstelling bezat. De ondergrond van stad Delden maakt deel uit van de verbrokkelde middentwentse stuwwal.

De gracht rondom Delden zal kort na 1300 zijn gegraven. Zoals gewoonlijk is het uitgraven van de gracht met archeologische middelen niet te dateren. Historische gegevens vermelden echter, dat in 1322 het 'nye Delden' is gesticht, terwijl de plaats in 1333 stadsrecht verkreeg. Bovendien is te verwachten dat rond Delden, later dan bij Goor (stadsrecht 1263) een gracht is uitgegraven.

Het uitgraven van de gracht rond (het Schild van) Goor kon wel worden gedateerd, en wel omstreeks 1275. Tot slot kan worden vermeld dat Delden, net zo min als Enschede en Goor, een stadsmuur

heeft gehad en vermoedelijk ook geen (tijdelijke) aarden wal van betekenis, onder meer omdat daarvoor de ruimte ontbrak.

Denekamp

1. Het Scholte Lubberink vond bij Latrop scherven van een IJzertijd nederzetting op een akker, alsmede soortgelijke vondsten op twee akkers te Tilligte.
2. A. Haarhuis vond een fraai complex van de Federmesser cultuur te Agelo; daaronder Tjonger spitsen, stekers en krabbers, eveneens een mesolithisch trapezium.
3. H. Oude Rengerink vond op een akker te Oud Ootmarsum nederzettingsscherven uit de 8/9e - 11/12e eeuw, daaronder een wandscherf met rechthoekige stempelindrukken.
4. In 1620 is even over de grote denekampse grens, bij Brandlecht onder Nordhorn in Duitsland, een Romeinse muntschat gevonden. Deze ons onbekende schatvondst heeft bestaan uit ca 400 zilveren denarii, onder meer van keizer Vespasianus, Domitianus en Hadrianus (tesamen 69 - 138 A.D.). Dit gegeven danken wij aan mr. A. de Bakker uit Enschede, die deze vondst 'beschreven' zag in het Stamboek der Schelen, deel 2 uit ca. 1624.

Enschede

1. De heer B. Cromhoff meldde omvangrijk grondverzet ter plaatse van de hof Boekelo. Op 11 mei bleek uit een verkenning, dat er slechts summiere bouwresten in het vrijgelegde vlak aanwezig waren.
2. Mevr. C. van Heek attendeerde ons op een landweer in een bosperceel te Boekelo. Het restant is nog 200 - 300 m lang, de breedte tussen twee slootjes varieert van 5 - 10 m en de hoogte bedraagt max. 1 m. Het meest waarschijnlijk houdt de landweer verband met de naburige hof te Boekelo en kan uit de 15/16e eeuw dateren.

Goor

Een vrije kunstopdracht van de gemeente Goor aan de kunstenaar S. Bader is in juni van dit jaar uitgevoerd en onthuld. Het kunstwerk is afgeleid van de resultaten van de ROB-opgraving op het Schild te Goor in 1983. De begrenzing van het daar gevonden paraboolduin (op welk duin Goor is ontstaan) is zo veel als mogelijk aangegeven met ronde metalen plaatjes, die om de 1,5 meter zijn aangebracht/ingefreest. In het centrum van deze duinbegrenzing, bij de vertakking van drie straten, is heel markant een ca 6 m hoge reuzenjalouze geplaatst.

Haaksbergen

1. Dank zij de toestemming van landbouwer G. Temmink uit Brummelo kon de ROB met hulp van amateur-archeologen uit Eibergen en Twente een proefopgraving uitvoeren achter de boerderij van de heer Temmink. Dat terrein zou namelijk op korte termijn worden omgezet, terwijl in 1988 in daar aanwezige persvoerbuilen Vroeg- en Laat Middeleeuwse vondsten waren gedaan door de heren J. Overbeek en A. Temmink.

De opgraving te Brummelo, gelegen op laag dekzand, leverde slechts onbelangrijke grondsporen op, zoals greppels, afvalkuilen, paalkuilen zonder verband, alsmede de rest van een waterput. Het geringe aantal aangetroffen grondsporen was te wijten aan de diepgaande verstoringen. De vondsten uit en van voor de opgraving bestonden hoofdzakelijk uit scherven van 11/12e eeuwse kogelpotten en wat Pingsdorf. Uit een onvolledig onderzochte waterput zijn echter afkomstig een Vroeg Middeleeuwse 'kogelpot' met Wackelbodem uit de 7e of 8e eeuw en vele scherven van een vroege reliëfbandamphoor uit ca 800. Een reliëfbandamphoor in Twente is zeer opvallend. De vondsten variëren dus van de 8e - 12/13e eeuw, uit welke periode ook een ijzeren mes met versierd benen heft moet dateren.

2. Iets ten noordoosten van Haaksbergen ligt een fraaie heuvel, die uiteraard

veel gelijk op een grafheuvel. Diameter: 20 m. Hoogte: 1,5 m. Voor de identificatie van deze heuvel stelde de provinciaal archeoloog op 9 maart een onderzoekje in met de melders, de heren J. Overbeek en A. Temmink. De conclusie is, dat het een natuurlijk heuveltje betreft met veel menselijke en/of dierlijke verstoringen.

3. A. Weegerink vond ten oosten van Haaksbergen met een detector een compleet bronzen pijlgewicht uit ca 1300. Het gewicht bestaat uit 4 bakjes, een paddestoelvormige stop en een sluitstaafje. Het buitenste bakje is voorzien van verticale ribben en op de rand staan twee doorboorde knoppen in dierenkopvorm, waar het sluitstaafje doorgestoken kan worden. Elk bakje weegt het dubbele van het naastkleinere bakje. Melder pijlgewicht: H. Hasselt.

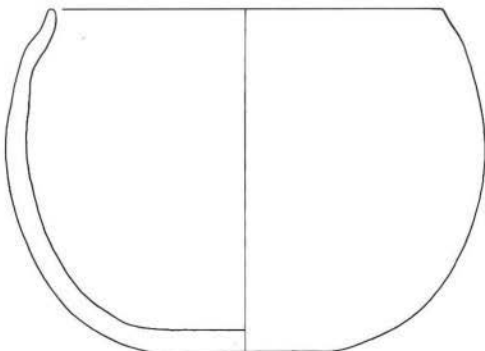
4. P. Stuit vond in een bouwput te Haaksbergen één scherf met radstempelindrukken, zeer waarschijnlijk van een Merovingische knikpot.

5. Bij een wegverlegging en wegverbreding ten westen van Buurse vond J. Overbeek een plek met IJzertijd scherven en een plek met 11/12e eeuwse kogelpot-scherven. Er zijn door hem geen grondsporen waargenomen.

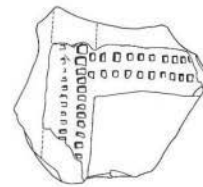
6. Sedert geruime tijd is de plaats van urnenveld nr. 37 in het Zendvelderveld te Buurse bekend (zie literatuur pag. 55). Het lag op een dekzandhoogte langs de Zod-

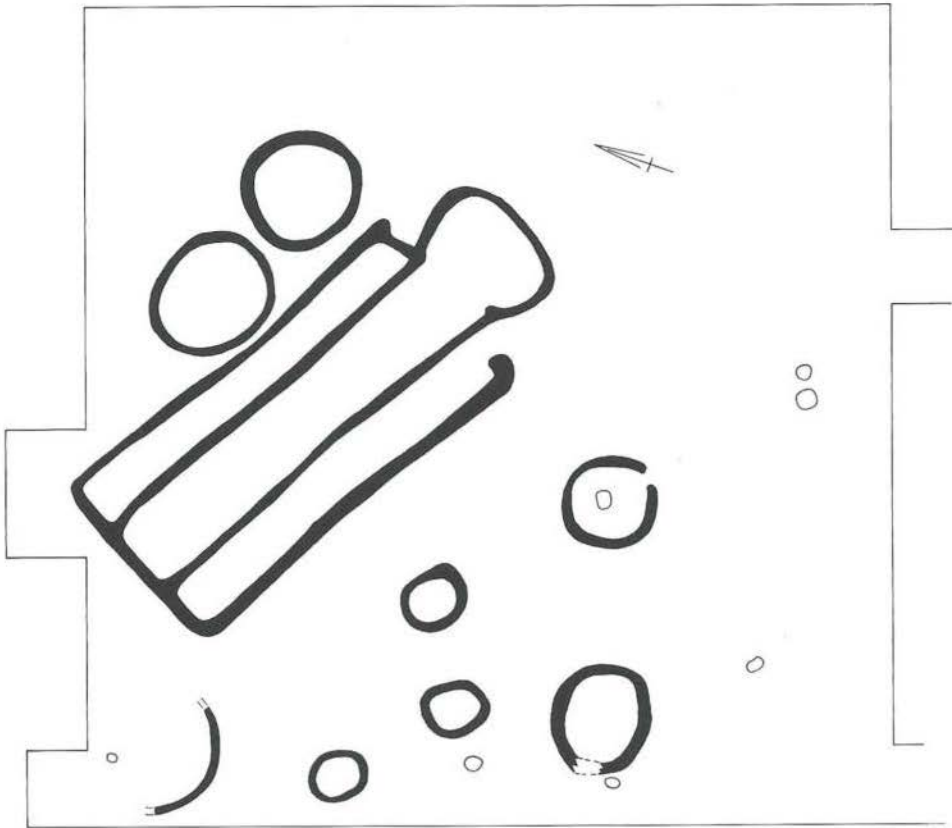
debeek. In en vóór 1938 is dit urnenveld slachtoffer geworden van ontginning en zandwinning. Omstreeks 1980 werd er echter nog een urnbodem opgeploegd door de heer J. Bomkamp. Deze werd doorgegeven aan zijn zwager, de heer J. Kamphuis, die hem onlangs aan J. Overbeek toonde. Deze meldde de vondst bij de R.O.B. Daarop werd besloten om in oktober 1989 een proefonderzoekje te doen in dit reeds lang verloren gewaande urnenveld. Mede dank zij de toestemming tot opgraving van de landbouwer Bomkamp en de assistentie van leden van de A.W.N., afdeling Twente kon dit plan vlot worden uitgevoerd.

Het zuidelijkste deel van het urnenveld bleek inderdaad nog ten dele aanwezig, wat vooral te danken was aan de ondiepe bouwvoor van 25 cm. Het opgravingsvlak lag in hoofdzaak onderin de oerlaag van een verploegde haarpodzol. Op een oppervlakte van 30 bij 30 m werden nog aangetroffen: 7 kringgreppels en een complex van drie langbedden. Het merendeel van deze grondsporen was uitsluitend te zien dank zij de ijzerinspoeling onder de reeds veploegde greppels. Hier en daar resteerde nog een rest van de met loodzand gevulde greppels. De binnendoorsnede van de ronde tot ovale greppels varieerde 1,5 - 4 m. Eén greppel had een onderbreking in het zuidoosten. Dit verschijnsel sluit niet aan op de greppelonderbrekingen uit zuidelijk Nederland in de vroege IJzertijd, maar op soortgelijke onderbrekingen uit het Kreis Borken in de late Bronstijd (zie literatuur pag. 199). Bijzonder curieus is de groep van drie

Afb. 2. Haaksbergen-Brammelo. Scherf van reliëfbandamphoor (is geïmporteerde voorraadpot) en inheemse kookpot uit een waterput, ca. 800 A.D. Schaal 1 : 4.

Afb. 3. Haaksbergen-Buurse. Deel van het urnenveld, van 8e eeuw v. chr. Schaal 1 : 300.

langbedden. Deze groep is ZO - NW geïoriënteerd vanwege de aanpassing aan het plaatselijke reliëf. Het middelste langbed bezit een duidelijke voorhof in het zuidoosten en behoort door die voorhof tot de langbedden van het type Telgte. Het meet binnenwerks en zonder de voorhof 16 bij 2,5 m. Dit langbedtype telt ca 20 bekende exemplaren, die alle in Westfalen liggen (zie literatuur pag. 183). Voor het eerst is er nu dus een vertegenwoordiger van het type in Nederland bekend, maar met de aantekening dat het Buurser langbed slechts 0,5 km van de Duits-Nederlandse grens verwijderd is. Daar ons exemplaar geen greppelonderbrekingen toont en geen inwendige structuren, stemt de mor-

fologie ervan meer overeen met vertegenwoordigers uit de Kreisen Borken en Recklinghausen dan uit het boven-Eemsgebied bij Münster.

Het langbed van het type Telgte wordt geflankeerd door twee langbedden zonder voorhof, die behoren tot het type Elsen. Langbedden van het type Telgte zijn tot op heden alleen als losliggende exemplaren gevonden. Complexen van langbedden van het type Elsen zijn daarentegen veel bekend uit Zuid-Nederland, minder frequent uit Midden-Nederland (tot zuid-Overijssel), schaars uit Noord-Nederland en in het geheel niet uit Overijssel. Dit verschijnsel vormt één van de getuigenissen, dat Drenthe meer 'zuidelijke' invloed heeft

ondergaan dan Overijssel benoorden de Nederrijnsse Grafheuvelcultuur. De vier lange zijden van de drie langbedden tonen merkwaardigerwijze alle in het midden een binnenwaartse inbochting. Het is daarom niet waarschijnlijk, dat de noordelijkste lange zijde zo'n inbochting vertoont om de naastgelegen kringgreppel te 'ontwijken', die in dat geval ouder had moeten zijn dan het langbedcomplex.

In het opgegraven urnenveldfragment, dat naar schatting 10 - 20% uitmaakt van het gehele urnenveld, is alleen binnen de onderbroken kringgreppel nog de sumiere rest van een crematie-bijzetting met urnbodem aangetroffen. De oostzijde van het grafveld wordt bepaald door het natuurlijk reliëf, in casu het dal van de Zodebeek. Het westelijk en noordelijk deel van het grafveld is in de jaren dertig verloren gegaan. Dat het grafveld uit de (tweede helft van de) late Bronstijd dateert, kan afgeleid worden uit de aanwezigheid van een langbed van het type Telgte en van vier urn(fragment)en, die in Leiden worden bewaard (zie literatuur pag. 55). Het urnenveld behoort mogelijk bij de vorig jaar ontdekte late Bronstijdnederzetting bij de Harmölle, die hemelsbreed 1350 m noordoostelijker is gelegen.

In het urnenveldfragment zijn verder enkele kuilen gevonden, die er waarschijnlijk niet bij behoren. De ongedateerde kuil naast een der kleine kringgreppels bevatte door hitte gebarsten steenfragmenten (kookstenen?) en houtskool. Op het perceel zijn verspreid ca. 20 stuks mesolithische vuursteen gevonden.

Literatuur:

Verlinde, A.D., 1987: Die Gräber und Grabfunde der späten Bronzezeit und frühen Eisenzeit in Overijssel. Amersfoort/Heerhugowaard.

Hengelo

In juni/juli voerde de AWN, afdeling Twente een opgraving uit bij nieuwbouw in de Roershoek. Het opgravingsterrein ligt tussen hoge en lage gronden in, naast de voormalige Hasseler es. De grondsporen en vondsten dateren uit de 9 - 14e eeuw.

Grondsporen: een achtpalige schuur van 3 bij 6 m (identiek met een schuur uit Rossum), één of twee vierpalige spiekers, enkele waterputten, een viertal rechthoekige (looi-?) kuilen met verticale planken wanden en vlakke bodems, allerlei paalkuilen, maar geen huisplattegronden. Onder de vondsten zijn twee Badorfscherven vermeldenswaard.

Losser

H. Scholte Lubberink vond op een akker bij De Lutte een groepje vuursteen uit het Mesolithicum of het Neolithicum, alsmede een dertigtal IJzertijdscherven. Te Mekkelhorst vond hij 11/12e eeuwse kogelpot-scherven op een akker.

Markelo

1. Te Elsen ontdekte B. Groenewoudt een inheems-Romeinse nederzetting in een persbult. Ter oriëntatie is een waterput ten dele uitgegraven. De 390 gevonden scherven bestaan, voor Twente opvallend genoeg, voor ruim 10% uit Romeinse import, vooral terra nigra(achtig) en gevernist. Ook is een bronzen versierde 'Armbrustfibel' aangetroffen. De Romeinse vondsten zijn in hoofdzaak te dateren in de 4e eeuw, hetgeen het hoge percentage import kan verklaren.

2. J. Noordam van de afdeling Monumentenzorg van de R.O.B. leidde de restauratie van een vijftal beschermde grafheuvels op de camping 'Hessenheem' te Herike, gem. Markelo. De campagne vond plaats van 24-28 april en van 8-25 mei. Van 13-22 november restaureerde J. Noordam twee beschermde grafheuvels op de camping 'Monte Bello', eveneens te Herike.

Oldenzaal

F. Onland en R.v.d. Kolk vonden met detectors een drietal metalen voorwerpjes in akkers bij de Oude Weerselose weg ten westen van Oldenzaal. Mogelijk uit de Romeinse tijd dateert een zware bronzen gefacetteerde ring met drie groeflijntjes. Diameter ring: 32-33 mm; dikte: 8-9 cm. Uit

de Karolingische tijd dateert een sterk ge-corrodeerde bronzen schijffibula. De afbeelding erop is een kruisvorm, die tegen de rand uitloopt in vier halfboogjes. Diameter: 20 mm. Een achterom kijkend bronzen hondje/leeuwkje dateert mogelijk uit de Late Middeleeuwen. Lengte: 36 mm. Het meest opvallend aan het hondje is de zeer lange staart, die om het lichaam is gewonden (niet los) tot tussen de voorpoten.

Ootmarsum

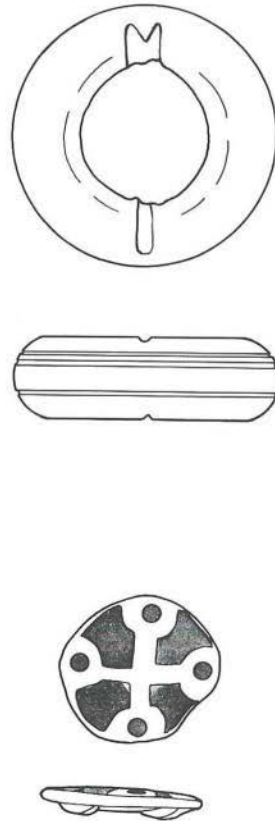
1. H. Kouijzer deed allerlei vondsten in het stort naast een rioolsleuf door de Westwal, ter plaatse van de voormalige gracht om Ootmarsum. Naast kilo's scherven uit de 18/19e eeuw vond hij ook enkele prehistorische scherfjes, waarschijnlijk van de Klokbekecultuur alsmede enkele vuurstenen afslagen..

2. Binnen het kader van rioolvernieuwing konden de provinciaal archeoloog en leden van de St. Heemkunde Ootmarsum op 23 maart waarnemingen doen in een rioolsleuf en daardoor aan een dwarsprofiel over de voormalige binnen-gracht van Ootmarsum. Helaas moesten de waarnemingen beperkt blijven tot 'kijken van bovenaf' en zoeken op het stort, daar de sleuf slechts 1 m breed was en de sleufwanden al snel instortten. De sleuf werd gegraven bij de kruising Parkstraat/Westwal, één der hoogste punten in het westen van de binnenstad.

Zoals verwacht bleek de gracht 20 m breed te zijn. In de grachtvulling is onder meer door de beide bovengenoemde tegenvallers nauwelijks een gelaagdheid waargenomen en zelfs geen modderlaag op de grachtbodem. De grachtdiepte moet echter ca 4 m zijn geweest. De bovenste 1,5 m van de grachtvulling bestond uit recent vulzand, daaronder lag puinhoudende groene zandige klei met weinig vondsten. De grachtvulling was vrijwel alleen door het puin te onderscheiden van de vaste ondergrond, zijnde groene (zandige) klei. Het binnentalud van de gracht was steil, het buitentalud, dat precies op de kruising Parkstraat/Westwal

moet liggen, kon niet waargenomen worden door het riool van de Westwal.

Volgens historische gegevens is de **buitengracht** in of vanaf 1597 gedempt (Stroink, p. 272). Volgens onze waarnemingen en schervfondsten moet de **binnengracht** eveneens vanaf die tijd of iets later grotendeels zijn gedempt. De gracht is kennelijk alleen van binnenuit gedempt, daar het buitenste deel van de gracht nog omstreeks 1900 open lag blijkens historische gegevens en vondsten aldaar (glazen flessen en een mineraalwaterkruik). Een putdeksel bij de opgravingsleuf ligt op 41.50 m NAP. Aan de andere 'lage kant' van de binnenstad ligt het loopvlak

Afb. 4. Oldenzaal, Bronzen Romeinse gordelring en bronzen 9e eeuwse mantelspeld, Schaal 1 : 1.

boven de gracht op 36.25 m NAP. Het is onduidelijk hoe men bij zo'n hoogteverschil van 5 m de gracht vroeger vol water wist te houden zonder dammen of stuwten. In Enschede was deze problematiek overkomelijk, daar het grootste hoogteverschil inde binnenstad beperkt was tot 1 à 1,5 m en de gracht in zand was ingegraven. Een dwarsprofiel over de binnen-gracht aan de 'lage kant' van Ootmarsum zou dus zeker interessant zijn, onder andere voor de bepaling van de NAP-hoogte van de grachtbodem. Toen daar op 11 april een rioolsleuf uitgegraven werd, heeft de St. Heemkunde Ootmarsum (met name H. Eweg) daar dan ook waarnemingen trachten te verrichten. De aard en snelheid van de werkzaamheden lieten echter geen ruimte voor resultaten.

Tubbergen

1. Te Albergen vond de heer Zonder een laat Neolithisch pijlspeerspunt met vlakke basis en enkele afslagjes op een rivierduintje met een haarpodzol.

2. In de gracht om de havezathe Herinckhave zijn enkele scherven van grijs aardewerk uit ca. 1400 gevonden.

3. Het urnenveld Tubbergen-Hilbertshaar (urnenveld nr. 72 in Overijssel) is in 1949/1950, kort vóór de ontginning van het terrein, van de meeste nog resterende bijzettingen ontdaan door de heren G.J. Eshuis en R. Kampman uit Almelo. De door hen gedane, goed gedocumenteerde vondsten berusten heden alle in de collectie van de Oudheidkamer 'Twente' te Enschede. De ontgravingsactiviteiten van de beide amateur-archeologen vonden plaats vanwege de op handen zijnde ontginning en vanwege het feit dat dr. C. Hijzeler er geen opgravingen kon of wilde uitvoeren.

In december 1989 werden er, met toestemming van de landbouwer G. Kemperink, door de ROB een viertal proefsleuven over het terrein (heden een maisakker) uitgezet om na te gaan of er ná de ontginning nog sporen van het grafveld

resterden. Hierbij werd vooral gehoopt op nog zichtbare ijzerneerslag ónder voormalige (kring)greppels. Er is in de proefopgraving echter geen enkel grondspoor waargenomen, maar er werd tot onze verrassing nog één vrijwel complete urnbijzetting gevonden, die oorspronkelijk diep ingegraven moet zijn. De urn is waarschijnlijk een sterk afgeronde Halsdubbelkonus met vier oortjes of een Terrine.

De smalle dekzandrug waarop het urnenveld was gelegen, bleek bij de ontginning 'onthoofd' te zijn. De resterende bodemsporen wezen op een voormalige haarpodzol. Vóór de ontginning bestond het terrein uit een heideveld met een kloot-schuttersbaan, oefen-loopgraven en een wilde ontzandingskuil. Het terrein lag ca. 200 m ten westen van de kruising Huyrenseweg/Veldweg. Naar schatting van de heer Kampman bedroegen de afmetingen van het urnenveld 60 bij 20 m (= breedte zandrug), binnen welk areaal de bijzettingen dicht bijeen lagen.

Weerselo

1. T. Hesselink-van der Riet meldde een strijdhamer aan, die J.G. Wesselink ca. 1930 in secundaire ligging had gevonden op een es te Saasveld. De door recent vuur gecorrodeerde hamer behoort tot het type R van Addink-Samplonius. Lengte: 106 mm. De strijdhamer heeft een buitengewoon groot cilindrisch steelgat van 30 mm doorsnede.

2. H. Scholte Lubberink vond te Volthe een groepje Mesolithische vuursteen. Elders te Volthe vond hij tientallen scherven van een nederzetting uit de IJzertijd en/of Romeinse tijd.

Wierden

1. H. Folbert vond te Notter in ter plaatse uit de Regge afkomstige grond een basisbijl uit edelhertgewei. De 'bijl' is vervaardigd uit een afgeworpen stang.

2. B.J. Hommers vond in laag terrein te Ypelo een 'Fels Rechteckbeil' van zwarte kwartsiet of lydiet. De zwak gewelfde sne-

historisch museum het Palthe-Huis

In de periode van 8 april t/m 13 mei 1990 zal in het museum 'het Palthe-Huis' te Oldenzaal een tentoonstelling worden gewijd aan de (hand)weverij, knoperij en stofdrukkerij 'Het Paapje'.

De tentoonstelling toont de bedrijfs- en artistieke geschiedenis van het Paapje vanaf de oprichting in Voorschoten in 1930 tot heden.

Er is geweven gebruiksgoed (kussenslopen, tafelkleden e.d.) te zien en er worden geweven en geknoopte wand- en vloerkleden en tal van bedrukte en beschilderde stoffen geëxposeerd. Het is voor het eerst dat een dergelijke overzichtstentoonstelling plaats vindt.

Het Paapje is in 1930 te Voorschoten opgericht door Hans Polak (1884-1969). Het bedrijf begon als een handweverij en -knoperij. Sinds 1937 werden er ook stof-

de is niet aangescherpt en de bijlontrek is niet 'polijstvlak'. Waarschijnlijk betreft het een halffabricaat. Afmetingen: 81 bij 38 bij 25 mm. Melder: B. Groenewoudt.

3. B. Groenewoudt en J. Andrea van het RAAP deden diverse veldverkenningen in en buiten het toekomstige ruilverkavelingsgebied 'Rijssen'. Met name in de gemeente Wierden deden zij diverse vondsten op nog onbekende terreinen, onder andere een waarschijnlijk Vroeg-Neolithisch vuursteencomplex bij Rectum.

Tentoonstelling 'Het Paapje'

fen bedrukt met behulp van de zeefdruktechniek. Hans Polak bleef tot 1962 aan het bedrijf verbonden. Na de verkoop van de stofdrukdrukafdeling werd dit onderdeel in 1985 te Oldenzaal gevestigd en zelfstandig voortgezet onder de naam "Atelier Paapje Twente".

Het Paapje te Voorschoten vervaardigde geweven gebruiksgoed zoals spreien, divankleden en tafelkleden alsmede interieurtextiel zoals geweven lopertjes, wandbespanningsstof, vloerkleden en meubelstof. Ook werden er wandkleden geweven. Deze werden uitsluitend in opdracht gemaakt evenals de meeste geknoopte vloerkleden en geknoopte wandkleden. Naar aanleiding van een opdracht van architect J.J.P. Oud voor het schip 'de Nieuw Amsterdam' begon het Paapje met het met de hand bedrukken van stof. De bedrukte stoffen waren bestemd voor het interieur en voor kleding. Ook werden er bedrukte en beschilderde wandlappen gemaakt.

Het textiel van het Paapje was modern en artistiek en het bedrijf kreeg dan ook belangrijke opdrachten van o.a. de architecten Granpré Molière voor het raadhuis van Zwijndrecht, van G. Friedhoff voor het raadhuis van Enschede, van W.M. Dudok en van J.J.P. Oud. Incidenteel werd ook samengewerkt met kunstenaars zoals Karel Appel en Lex Horn. Ook W.H. Gispen heeft een ontwerp bij het Paapje laten uitvoeren. Deze tentoonstelling werpt een licht op de bijzondere positie die het Paapje heeft ingenomen in de Nederlandse textielwereld.

Openingstijden

di t/m vr 10.00-12.00 & 14.00-17.00 uur
za en zo 14.00-17.00 uur

1e Paasdag en Koninginnedag gesloten
2e Paasdag geopend 14.00-17.00 uur

dr. A.D. Verlinde

Verschenen Tijdschriften

Na telefonisch overleg te raadplegen in de bibliotheek van de Oudheidkamer 'Twente'.

Heemkunde Ambt Delden, 1990, no. 1.

Wie waren er wel eens burgemeester in Ambt of én Stad Delden, p. 2-3.

Jan Hendrik Wegereef op n kuijerstool, p. 4-8.

G.J. Naafs, *Baeckenhagen, deel 5*, p. 9-12.

G. Mensink-Rensink, *De joaren 1920-1930*, p. 13-14.

B.J.F. Wennekink, *Ambt Delden in de vorige eeuw, deel 2*, p. 15-19.

Heemkunde, Gemeente Weerselo, 1989 no. 32.

J.B. Schildkamp *Sprokehout*, p. 5-8

B. Wolbert, *Het K.A.N.-zwemdiploma; Bert Wolbert*, p. 9-11.

J. Wilmink, *Drama roond Saterslo*, p. 11-16.

E. Bos-Hermelink, *Wijkverpleegster op het platteland (10)* p. 16-18.

H. Engelbertink, *Marke Rossum (30)*, p. 25-28.

Oald Hengel, 1990, no. 1.

R. Scholten, *'Twents Centraal Station'*, p. 3-5

F.H.J. Berghuis, *Hengelo tussen 1920 en 1945*, p. 6.

H. Reynders, *Het pachtboek van de karke Hengelo*, p. 7-9.

J.Schwertasek, *De straat waarin wij wonen, Geschiedenis en verklaring van straatnamen in de gemeente Hengelo*, p. 11-13.

H.J. Eising, *Vinkkeerls en de gids van Viator*, p. 15.

Overijssels Contactbericht, 1989, no. 46.

Breng onze vaderlandse geschiedenis tot leven, Adviezen voor stimulering cultuur-historisch toerisme, p. 9-11.

Inventarisatie amateurfilms/Audiovisueelarcief verhuist/Historie in beeld/Audiovisuele collecties in Overijssel, p. 11-25.

I. Wormgoor, *Museum en publiek/Public Relations*, p. 26-28.

I. Wormgoor, *Onderzoek naar vriendenvereniging*, p. 29-32.

Monumenten, p. 38-41.

Boekennieuws/nieuw verschenen boeken, p. 42-48.

'n Sliepsteen, Stichting Historische Sociëteit Enschede-Lonneker, 1989 no. 20.

J. Heres, *Christiaan Janssen liet in 1871 zijn markante woonhuis ontwerpen*, p. 3-4.

L. Nijkamp, *Ariëns verenigde 100 jaar geleden de R.K. arbeiders*, p. 4.

K.J. Uildriks, *Boerderij 'De Mans' Boekelo 200 jaar bezit familie Holtkamp*, p. 7-9.

H.E. Keuken, *Joden mochten tijdens de bezetting eerst nog wekelijks naar badhuis*, p. 10.

H.C.J. Wullink, *Organist Dick van Wilgenburg stierf kwart eeuw geleden*, p. 13-15.

H.J.J. Tanck, *Hotel Avion had al in 1881 een herberg als voorloper*, p. 17.

J.W. Keiser, *Aamsveen, boeiend en onvervangbaar (3) Bestemming tot natuurgebied betekende garantie tot behoud*, 18-19.

Stad en land, Mededelingenblad Twente Akademie, 1989, no. 4.

A. Buter, *Regionalisme voor en na 1992 (tekst van een toespraak)*, p. 87-92.

Twickel Bulletin, Vereniging Vrienden van Twickel, 1989, no. 3.

J. Craandijk, *Hedendaagse Buitenplaatsen (betreft verkorte weergave van een passage over kasteel Twickel)*, p. 58-61.

C. v.d. Struik, *In de marke (betreft dagelijks leven op het platteland)*, p. 62-70.

Wiek en Rad, Orgaan van de Stichting De Overijsselse Molen, 1989, no. 3/4.

A.G. Kleinjan, *De molens te Vriezenveen*, p. 16-21.

TE KOOP

7-delige
archeologische encyclopedie

*Bronnen van onze beschaving
(Elsevier- uitgave)*

Vraagprijs f 225,-
(nieuwprijs f 465,-)

G. Scheele, Sanatoriumstraat 1
7413 RC Deventer
Tel. 05700-34072

**BIJ DE BROEKHUIS
BOEKHANDELS VINDT
U EEN INTERESSANTE
KOLLEKTIE STREEK-
BOEKEN.**

**OM U ZELF KADO TE
GEVEN.**

Boekhandel Broekhuis

Hengelo-o- Enschedesestraat 19 Tel. 074 - 910267*
Almelo City Promenade 21 Tel. 05490 - 12235
Haaksbergen v. Heijdenstraat 5 Tel. 05427 - 3456
CAMPUS BOEKHANDEL
Enschede THT Gebouw Vrijhof Tel. 053 - 893839

Hoodijk 15, 7661 RA Vasse
(Post Ootmarsum)

MOSBEEK

HOTEL-RESTAURANT

Prachtig gelegen aan de rand van het natuurreervaat
„Het Springendal“.

BUITEN: een geweldige natuur om te wandelen,
fietsen, helemaal om bij te komen.

BINNEN: de warmte en gezelligheid van een familie-
hotel. Alle kamers met modern comfort.

In voor- en naseizoen speciale arrangementen.

Voor inlichtingen
en reserveringen:
Telefoon 05418 - 481

Welkom

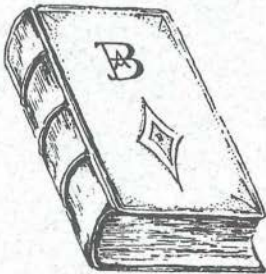

**HUIZE
HÖLTERHOF**

Hölterhofweg 325
7534 PT Enschede
Tel. 053 - 611306

Huize Hölterhof, moeilijk te vinden.....
Een openbaring om te ontdekken!
Van november t/m april:
diners-koffietafels
recepties-familieeünies enz.

Van mei t/m oktober:
55-plus vakantieweken.
Vraagt folder en programma.

A. Bonzet SPECIAAL BOEKBINDERIJ

DE OSSENBOER 44 - ENSCHEDE
tel. 053-314069

**OOK UW BINDWERK
IS BIJ ONS WELKOM**

Wij zijn een niet te grote
binderij waar kwaliteit
en service nog
mogelijk is

*Gespecialiseerde handboekbinderij
voor particuliere- en rijksopdrachten.
Levering franco door geheel Nederland.
Kleine tot grote oplagen - speciale opdrachten.*